conditions of a temporary society, in particular, in situations of professional exclusion (unemployment).

Key words: *personality, personal destructions, situations of professional exclusion (unemployment).*

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Журба Микола Анатолійович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донбаського державного технічного університету МОН України;

Федоров Андрій Юрійович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Гєтта Олена Миколаївна – кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 316.6:159.922.62

Завацький В.Ю.

ДО ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО АНТИЦИПУВАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІД ЧАС СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В статті наведено об'єктивні критерії оцінки ефективності здатності особистості до антиципування в умовах соціальної адаптації під час суспільних трансформацій на соціальному рівні та суб'єктивні критерії, які відповідають психологічному аспекту соціальної адаптації особистості.

Ключові слова: *особистість, соціальна адаптація, антиципування, диференціальна діагностика, суспільні трансформації.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку психологічної науки існує безліч підходів до проблеми діагностики станів соціальної дезадаптації особистості [3; 4; 6; 7]. Зокрема, проблема диференціації ступеня соціальної адаптації гостро виникає при розробці програм психологічної діагностики, психопрофілактики і психокорекції адаптаційних розладів особистості [8; 9]. Розглядаючи питання про диференціацію ступеня соціальної адаптації, слід підкреслити, що вибір критеріїв багато в чому визначається теоретичною концепцією адаптації, в рамках якої ця оцінка здійснюється. Так, найчастіше використовується лише критерій включення індивіда в процес

суспільних відносин, що, на нашу думку, не є надійним показником при визначенні ефективності і стійкості адаптації [1; 2; 5].

Проте доцільним є погляд на адаптацію як на системний процес. У зв'язку з цим необхідно контролювати протікання процесу адаптації і його результат у всіх значущих сферах життя індивіда і на всіх рівнях.

Аналіз підходів до проблем адаптації, дезадаптації та реадаптації людини підкреслює неоднозначність, багатофакторність та багатомірність цих процесів. Узагальнення досліджень представників різних психологічних шкіл показало, що існують певні розходження в їх уявленнях про процес соціальної реадаптації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз досліджень з проблеми соціальної дезадаптації показав, що вона розглядається більшістю дослідників (Б.М. Алмазовим, О.І. Зотовою, Н.Ю. Максимовою, Л.Ф. Шестопаловою та ін.) як порушення активного пристосування індивіда до умов соціального середовища внаслідок хибного або недостатньо розвиненого уявлення людини про себе і свої соціальні зв'язки, неадекватні засоби взаємодії, відсутність навичок спілкування тощо. Дослідники (С.А. Белічева, Е.В. Галажинський, О.Л. Гройсман, Л.В. Дзюбко та ін.) відзначають, що соціальна дезадаптація зумовлює збої у процесі оволодіння особистістю відповідної ролі при входженні в нову соціальну ситуацію, набуття навичок спілкування, взаємодії та супроводжується незадоволенням особистості своїм статусом у групі, рівнем реалізації свого комунікативного потенціалу, зниженням самооцінки, розмиванням індивідуальності.

На основі аналізу праць (Б.С. Братуся, М.І. Єнікеєва, О.Г. Караяні, Л.О. Китаєва-Смика, П.А. Корчемного) з проблеми реадаптації (вторинної адаптації) осіб зрілого віку у кризові періоди її життя, встановлено, що дія дезадаптивних механізмів може проявитися особливо виразно і виділити загальну для вирішення кризи проблему ломки стереотипів і зміну системи цінностей. На думку О.О. Лазебної, С.Ф. Левіна, І.Г. Малкіної-Пих, Ф.С. Мжельського, Л.А. Пергаменщика саме процес реадаптації стосується цінностей, цілей, норм особистості та її потребнісно-мотиваційної сфери, які перебудовуються на протилежні за змістом, способами реалізації, адже процес реадаптації пов'язаний або з корінною перебудовою функціональних систем у цілому в особистості при екстраординарних обставинах або, як вважають Н.В. Тарабрина, Т.Р. Татидінова, С.В. Чермянін, О.М. Яковлєв, з переходом зі стану адаптації у звичних умовах у стан адаптації в нових умовах, що відрізняються від попередніх умов життя й діяльності. Однак, недостатньо розкритою залишається проблема соціально-психологічних чинників соціальної реадаптації особистості, і насамперед, вплив на цей процес її адаптаційного потенціалу. Крім того, в умовах соціального середовища, яке трансформується, ступінь соціальної адаптації осіб зрілого віку досить низький, а в суспільстві набули значного поширення дезадаптаційні, деструктивні процеси, відмічається

зростання негативних адаптацій (А.Г. Амбрумова, Л.Л. Бергельсон, В.В. Гульдан, Н.В. Конончук, Б.О. Сосновський).

Мета статті – розкрити ооблившості оцінки ефективності здатності особистості до антиципування в умовах соціальної адаптації під час суспільних трансформацій.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Аналіз результатів «Копінг-тесту» показав, що в КГк, на відміну від ЕГк, основним є спрямований на вирішення завдань продуктивний копінг (60,7±3,2 бали). Запасним копінгом виступають відносно продуктивний уникаючий копінг (39,9±2,8 балів) й емоційний (36,7±2,3 бали). Аналіз копінга залежно від збільшення терміну непрацездатності показав, що зберігається така тенденція: в КГк переважає копінг, спрямований на вирішення завдань. В ЕГк такої тенденції не простежується.

Встановлено, що загальна здатність до прогнозування життєвих подій і ситуацій та особистісно-ситуативна складова антиципації у досліджуваніх ЕГк нижче, ніж в КГк, що свідчить про складнощі реального прогнозу ситуації тимчасової непрацездатності (φ=2,22; $p \leq 0,01$). Наступне порівняння показників антиципаційної спроможності та копінг-стратегії досліджуваних КГк показало, що вони відрізняються більшою взаємопов'язаністю в порівнянні з ЕГк. Копінг-поведінка у досліджуваних КГк орієнтована на прогнозування психотравмуючої ситуації, відрізняється більшою гнучкістю і адаптивністю. У структурі копінг-поведінки переважають активні копінг-стратегії, спрямовані на вирішення проблеми, оптимістичне ставлення до наявних труднощів (φ=1,63; $p \leq 0,05$). У досліджуваних ЕГк переважає дезадаптивний варіант копінг-поведінки, спрямований на зняття емоційної напруги й уникнення стресових ситуацій. Результати кореляційного аналізу показали, що антиципаційна неспроможність у досліджуваних ЕГк пов'язана з умовно-конструктивним копінгом, орієнтованим на емоції (r=0,78; $p \leq 0,01$). Крім того, недостатній рівень розвитку прогностичної компетентності в ЕГк пов'язаний з дефіцітарністю, ригідністю і зниженою соціально-психологічною адаптованістю досліджуваних ЕГк в цілому ($p \leq 0,05$).

За результатами вивчення динаміки продуктивності життя у самосвідомості досліджуваних на основі їх самооцінки (за методикою (ОПІ)) та глибинної діагностики суб'єктивної картини життєвого шляху і психобіографічних характеристик (за допомогою каузометрії) встановлено, що джерелами неоптимальної життєвої програми респондентів ЕГк є нездатність ефективно поєднувати процеси цілепокладання та цілездійснення, звужений діапазон сприйняття можливостей самореалізації, категоричність суджень про ймовірність зв'язків між подіями життя й нездатність відображати негативні зв'язки між такими подіями (φ=1,85; $p \leq 0,03$). Від КГк респондентів ЕГк також вірогідно відрізняли неоптимальна життєва програма, що характеризувалася слабкою продуманістю засобів досягнення цілей, наявністю вузького спектру

самореалізації, розрахованого на найближче майбутнє, відсутність гнучкості (φ=1,64; $p \leq 0,05$).
Виявлено значимі розбіжності за ступенем погодженості аспектів «Я» в часовій перспективі («Я» у нинішньому, минулому, майбутньому) між середніми значеннями критеріїв ідентичності у досліджуваних ЕГк та КГк. Особистісні самовизначення у респондентів ЕГк менш погоджені (φ=2,31; $p \leq 0,01$). За своїми індивідуально-психологічними параметрами досліджувані ЕГк відрізнялися більш вираженою емоційністю (φ=2,14; $p \leq 0,01$), конформністю (φ=1,59; $p \leq 0,05$). Можливо таке поєднання особистісних характеристик обумовлюється недостатньо чітким визначенням кордонів власного «Я», невиразним відчуттям самототожності. До числа особистісних особливостей досліджуваних ЕГк належать також підвищена ригідність й консерватизм (φ=2,25; $p \leq 0,01$).

Практичний досвід роботи, а також проведені дослідження переконливо свідчать про необхідність залучення для оцінки ефективності адаптації і інших критеріїв, відповідних соціальній і психологічній природі адаптації і адаптаційних розладів. Проведене дослідження та контент-аналіз літератури по проблемі адаптації дозволили виділити основні і найбільш діагностичні критерії оцінки ефективності адаптації. Наведемо суб’єктивні критерії оцінки ефективності здатності до антиципування особистості, які відповідають психологічному аспекту ефективності адаптації. Так, показниками її успішності виступають: емоційний комфорт; високий ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб, самореалізацією та ін.; низький рівень ситуативної і особистісної тривожності; самоприйняття, адекватні самооцінка і рівень домагань, мінімальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань; відсутність тенденцій до невротизації і депресії Інтернальний локус контролю; відчуття включення в діяльність групи.

Показниками, що порушують таку здатність є: емоційний дискомфорт, низький ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб; високий рівень ситуативної і особистісної тривожності; неприйняття себе, неадекватні самооцінка і рівень домагань, максимальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань; виражені невротизація і депресія; екстернальний локус контролю; суб'єктивне відчуття самотності.

З метою більш повного аналізу даної проблеми необхідно відзначити, що провідним в структурі адаптації є психологічний аспект, який опосередкує характер і особливості протікання адаптації на інших рівнях; визначальна роль в оцінці ефективності адаптації як системного процесу належить власне психологічним критеріям.

Наведемо об’єктивні критерії ефективності антиципування на соціальному рівні, що спряюють її успішності: високий ступінь інтеграції індивіда з середовищем, включеність в діяльність групи, високий соціальний і соціометричний статус, висока емоційна експансивність; самостійність в

ухваленні рішень, відстоювання своєї думки; наявність глибоких особистісних контактів, широке коло спілкування; уміння забезпечити свої основні потреби; соціальна активність; високі працездатність і успішність діяльності, професійне зростання; достатні комунікативні навики, побудова відносин з оточуючими на основі взаємоповаги, адекватність поведінкових патернів; відносна стабільність емоційної сфери, адекватність афектних реакцій; та порушують її: низький ступінь інтеграції (аж до дезинтеграції) індивіда з середовищем; низький соціальний і соціометричний статус, низький рівень емоційної експансивності; залежність, конформність; відсутність глибоких особистісних контактів, обмежене коло спілкування; невміння забезпечити свої основні потреби; соціальна пасивність, замкнутість; низькі працездатність і успішність діяльності (іноді - до дезорганізації), відсутність професійного зростання; недостатні комунікативні навики, використання малоадаптивних патернів поведінки (конфліктність, агресивність); швидка зміна настрою, емоційна нестійкість, неадекватність афектних реакцій, частіше – домінування астенічного і депресивного емоційного фону.

Отже, всі чинники, вплив яких досліджувався, можна розділити на соціальні та психологічні. Серед соціальних та психологічних чинників, у свою чергу, можна виділити три групи чинників, кожна з яких характеризує такі сторони життєдіяльності досліджуваних: мікросоціальні умови, у тому числі: пов'язані з матеріально-побутовим станом; пов'язані з взаємодією із мікро соціальним оточенням у родині; пов'язані з взаємодією із мікро соціальним оточенням поза родиною; поведінка, включаючи: зміст повсякденної поведінки; психологічні (соціально-психологічні) параметри поведінки. Інші соціальні та психологічні чинники (ціннісні орієнтації, локалізація та інтенсивність психотравмуючих ситуацій, наявність психопатологічних синдромів).

Аналіз даних структурованого інтерв'ю, документів, експертних оцінок, які надавалися соціальними працівниками, працівниками служби зайнятості, інспекторами кримінально-виконавчої інспекції (включаючи визначення ступеню соціальної адаптованості реальної поведінки і наявності задоволеності своїми соціальними умовами), лікарями (для досліджуваних, які знаходяться у стадії ремісії від психотропних речовин, включаючи постановку діагнозу і визначення наявності психічної патології), членами сім'ї дозволили нам провести диференціацію ступеня соціальної адаптації досліджуваних та виділити: ступінь соціальної адаптованості, ступінь часткової соціальної адаптації, тотальний та деструктивний ступінь соціальної дезадаптації досліджуваних.

Зокрема, на основі експертних оцінок визначалися такі параметри ступеня соціальної адаптації досліджуваних, як соціальна активність, висока інтеграція з середовищем, широке коло спілкування, наявність позитивних міжособистісних контактів, міжособистісні відносини з оточуючими, побудовані на основі взаємоповаги.

Соціально адаптовані досліджувані та досліджувані з частковою соціальною адаптацією представлені ідентичними групами досліджуваних – чоловіками, звільненими у запас або у відставку, учасниками бойових дій та досліджуваними, які знаходяться у стадії ремісії щодо вживання алкоголю. Різницю у ступеню соціальної адаптації цих досліджуваних ми пов'язуємо з різним рівнем їх адаптаційного потенціалу – високим або середнім рівнем у соціально адаптованих осіб та середнім або низьким – у частково адаптованих. Найбільш представлений у вибірці тотальний ступінь соціальної дезадаптації, який виявили всі групи досліджуваних, окрім чоловіків, звільнених у запас або у відставку (що, на нашу думку, пов'язано з їх високим адаптаційним потенціалом та меншою кількістю тих адаптаційно несприятливих чинників, які впливають на інші групи дезадаптантів). Деструктивний ступінь соціальної дезадаптації – у осіб, які повернулися з місць позбавлення волі та осіб, які позбавилися наркотичної залежності і знаходяться у стадії ремісії. Ми вважаємо, що ці дані пов'язані як з низьким (можливо, дуже низьким) адаптаційним потенціалом досліджуваних, так і з вираженим негативним впливом адаптаційно несприятливих чинників. Отримані дані щодо ступеня соціальної адаптації враховувалися при диференціації психокорекційних заходів в системі реадаптації досліджуваних. Результати емпіричного вивчення дають підставу вважати, що факторами ризику щодо соціальної дезадаптації осіб зрілого віку є низький ступінь інтеграції (аж до дезінтеграції) індивіда з середовищем; низький соціальний і соціометричний статус, низький рівень емоційної експансивності; залежність, конформність; відсутність глибоких особистісних контактів, обмежене коло спілкування та невміння забезпечити свої основні потреби, а також соціальна пасивність, замкнутість, низькі працездатність і успішність діяльності (іноді – до дезорганізації), відсутність професійного зростання. Провідним в структурі адаптації є психологічний аспект, який опосередкує характер і особливості протікання адаптації на інших рівнях. Власне психологічним критеріям належить визначальна роль в оцінці ефективності адаптації як системного процесу. До таких критеріїв належить емоційний комфорт, високий ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб, самореалізацією, а також низький рівень ситуативної і особистісної тривожності, самоприйняття, адекватні самооцінка і рівень домагань, мінімальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань, відсутність тенденцій до невротизації та депресія, відчуття включення в діяльність групи. Проведена диференціація ступеня соціальної адаптації обстежуваних дозволила виділити соціально адаптованих досліджуваних, серед яких найбільша кількість чоловіків, звільнених у запас або у відставку, ступінь часткової соціальної адаптації, представлений колишніми учасниками бойових дій, тотальний ступінь соціальної адаптації та деструктивний ступінь соціальної адаптації, які найбільш представлені досліджуваними, які повернулися з місць

позбавлення волі, та досліджуваними, які мають в анамнезі узалежнення від психотропних речовин.

Висновки. Таким чином, емпіричне дослідження виявило, що чинниками, які знижують ефективність антиципквання є: низький ступінь інтеграції до свого мікро соціального середовища (відсутність глибоких міжособистісних контактів, обмежене коло спілкування); соціальна пасивність, низький соціальний статус; відсутність професійних досягнень та низький рівень продуктивної діяльності взагалі. Отримані дані щодо ступеня соціальної адаптації слід враховувати при диференціації психопрофілактичних та психокорекційних заходів в системі реадаптації досліджуваних. Крім того, системне і цілісне осмислення процесу реадаптації особистості має принципове значення для теорії й практики соціальної роботи, яка спрямована на підтримку, розвиток особистості, адаптацію індивідуальної та соціальної суб'єктності особи.

Список використаної літератури

1. Антипов В. В. Психологические механизмы дезадаптации и адаптации к меняющимся социальным условиям / В. В. Антипов, Б. А. Сосновский // Психология человека в условиях социальной нестабильности / Под ред. Б. А. Сосновского. – М. : МПГУ, 1994. – С. 30–47.
2. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15, № 1. – С. 3–18.
3. Батаршев А. В. Психодиагностика пограничных расстройств личности и поведения / А. В. Батаршев. – М. : Изд-во ин-та психотерапии, 2004. – 320. – (Золотой фонд психотерапии).
4. Васерман Л. И. О системном подходе в оценке психической адаптации / Л. И. Вассерман, М. А. Беребин, Н. И. Косенков // Обозр. психиатр. и мед. психологии им. В. М. Бехтерева. – 1994. – № 3. – С. 16–25.
5. Грись А. М. Деформація соціальної ідентичності як критерій дезадаптації особистості / А. М. Грись // Проблеми заг. та пед. психол. : Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2007. – Т. IX. – Ч. 7. – С. 7–15.
6. Осницкий А. В. Проблемы психического здоровья и адаптации личности / А. В. Осницкий. – М. : Серебряный век, 2004. – 384 с.
7. Розум С. И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С. И. Розум. – М. : Речь, 2006. – 366 с.
8. Чумак Н. Й. Основні цінності соціальної роботи та можливості їх практичного застосування / Н. Й. Чумак // Безпека. Здоров’я. Реабілітація : зб. наук. праць за матеріалами III міжнар. наук.-метод. конф. – Вип. III. – Луганськ : Знання, 2005. – С. 253–258.

9. Щербина Л. Ф. Методологія психологічної допомоги / Л. Ф. Щербина // Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. : Міленіум, 2007. – Т. IX. – Ч. 7. – С. 317–329.

Транслітерація

1. Antipov V. V. Psihologicheskie mehanizmy dezadaptacii i adaptacii k menyayushchimsya social'nym usloviyam / V. V. Antipov, B. A. Sosnovskii // Psihologiya cheloveka v usloviyah social'noj nestabil'nosti / Pod red. B. A. Sosnovskogo. – M. : MPGU, 1994. – S. 30–47.

2. Ancyferova L. I. Lichnost' v trudnyh zhiznennyh usloviyah: pereosmyslivanie, preobrazovanie situacii i psihologicheskaya zashchita / L. I. Ancyferova // Psihologicheskii zhurnal. – 1994. – T. 15, № 1. – S. 3–18.

3. Batarshev A. V. Psihodiagnostika pogranichnyh rasstrojstv lichnosti i povedeniya / A. V. Batarshev. – M. : Izd-vo in-ta psihoterapii, 2004. – 320. – (Zolotoj fond psihoterapii).

4. Vaserman L. I. O sistemnom podhode v ocenke psihicheskoj adaptacii / L. I. Vasserman, M. A. Berebin, N. I. Kosenkov // Obozr. psihiatr. i med. psihologii im. V. M. Behtereva. – 1994. – № 3. – S. 16–25.

5. Gris' A. M. Deformaciya social'noї identichnosti yak kriterij dezadaptaciї osobistosti / A. M. Gris' // Problemi zag. ta ped. psihol. : Zb. nauk. prac' In-tu psihol. im. G. S. Kostyuka APN Ukraïni / Za red. S. D. Maksimenka. – K., 2007. – T. IH. – CH. 7. – S. 7–15.

6. Osnickii A. V. Problemy psihicheskogo zdorov'ya i adaptacii lichnosti / A. V. Osnickii. – M. : Serebryanyi vek, 2004. – 384 s.

7. Rozum S. I. Psihologiya socializacii i social'noj adaptacii cheloveka / S. I. Rozum. – M. : Rech', 2006. – 366 s.

8. CHumak N. J. Osnovni cinnosti social'noї roboti ta mozhlivosti їh praktichnogo zastosuvannya / N. J. CHumak // Bezpeka. Zdorov’ya. Reabilitaciya : zb. nauk. prac' za materialami III mizhnar. nauk.-metod. konf. – Vip. III. – Lugans'k : Znannya, 2005. – S. 253–258.

9. CHerbina L. F. Metodologiya psihologichnoї dopomogi / L. F. SHCHerbina // Zb. nauk. prac' In-tu psihol. im. G. S. Kostyuka APN Ukraïni / Za red. S. D. Maksimenka. – K. : Milenium, 2007. – T. IH. – CH. 7. – S. 317–329.

Завацкий В.Ю.

К ПРОБЛЕМЕ ОЦЕНКИ СПОСОБНОСТИ ЛИЧНОСТИ К АНТИЦИПИРОВАНИЮ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ В ПЕРИОД ОБЩЕСТВЕННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЯХ

В статье приведены объективные критерии оценки эффективности способности личности к антиципированию в условиях социальной адаптации в период общественных трансформаций на социальном уровне и субъективные критерии, которые соответствуют психологическому аспекту социальной адаптации личности.

Ключевые слова: *личность, социальная адаптация, антиципирование, дифференциальная диагностика, общественные трансформации.*

Zavatsky V.Yu.

TO THE PROBLEM OF EVALUATING THE PERSONALITY TO ANTI-CYCLE IN THE CONDITIONS OF SOCIAL ADAPTATION IN PERIOD OF PUBLIC TRANSFORMATIONS

The article presents objective criteria for assessing the effectiveness of a person's ability to anticipate in conditions of social adaptation during social transformations at the social level and subjective criteria that correspond to the psychological aspect of social adaptation of the individual.

Key words: *personality, social adaptation, anticipation, differential diagnosis, social transformations.*

Завацький Вадим Юрійович – кандидат психологічних наук, докторант кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

UDK 316.6:159.922.62

Kashyrina Ye.V.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE OF THE INDIVIDUAL IN THE PRESENCE OF PROFESSIONAL DEFORMATIONS

The article reveals the conditions and principles of optimization of social and psychological assistance to persons with professional deformities. It is shown that optimization of social adaptation is a logical structure of interrelated components (goals, tasks, optimization of criteria, evaluation of technologies, implementation of psychodiagnostic and psychocorrectional procedures) that improve the quality of work on the prevention of professional deformities of the individual and her personal potential in general.

Key words: *personality, professional activity, professional deformations, personal potential, psychological help, social assistance.*

The statement of a problem. The problem of optimization as a selection of the best (optimal) option among all possible, is essential in the structure of any qualitative professional activity and, above all, a social activity. It is clear that such categories as feasibility, focusing, and aim directly and indirectly belong to specific